

جغرافیای نظامی نوین ایران

مؤلف:

دکتر عزت‌اله عزتی

انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران

پاییز ۱۳۹۸

سرشناسه	عزتی، عزت‌اله، ۱۳۲۴ -
عنوان و نام پدیدآور	جغرافیای نظامی نوین ایران / نویسنده عزت‌اله عزتی.
مشخصات نشر	تهران: ارتش جمهوری اسلامی ایران، دانشکده فرماندهی و ستاد آجا، انتشارات دافوس، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۲۴۰ص: مصور، جدول، نمودار.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۰۶۷۸۰۰۱۵-۵
وضعیت فهرست نویسی	فیبیا
موضوع	جغرافیای نظامی -- ایران
موضوع	Military geography -- Iran
موضوع	ایران -- سیاست نظامی
موضوع	Iran -- Military policy
شناسه افزوده	ایران. ارتش. دانشکده فرماندهی و ستاد. انتشارات دافوس
شناسه افزوده	Staff College. Dafoos Publisher & Iran. Army. Command
رده بندی ی‌سی‌آر	۹۹۵UA
رده بنا، دیوی	۴۷۵۵/۳۵۵
شماره کتاب، سی‌ملی	۵۸۵۸۷۶۱

عنوان: جغرافیای نظامی نوین ایران

مؤلف: عزت‌اله عزتی

ویراستار: مهدی نجاتی‌پر

ناظر ویراستار: حمید همت

طرح روی جلد: علیرضا قانع

صفحه‌آرایی: علی غلامی

ناشر: انتشارات دافوس

شمارگان: ۱۰۰۰

تعداد صفحه: ۲۰۶ ص

تاریخ نشر: پاییز ۱۳۹۸

چاپ اول

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مدیریت چاپ، انتشارات و فصلنامه دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا

قیمت: ۳۵۰,۰۰۰ ریال

نشانی: تهران، میدان پاستور، خیابان دانشگاه جنگ، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، انتشارات دافوس

تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۴۷۰۴۸۶؛ ۰۲۱-۶۶۴۱۴۱۹۱

مسئولیت صحت مطالب بر عهده مؤلفین می‌باشد.

کلیه حقوق برای دافوس آجا محفوظ است. (نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است).

فهرست

۷	مقدمه
۱۱	فصل اول
۱۲	کلیات، تعاریف و مفاهیم
۲۵	فصل دوم
۲۶	تحلیل هم‌بافته بر مفاهیمی که در سرنوشت جنگ‌ها مؤثرند
۴۳	فصل سوم
۴۴	سیر تحولات فضاهای جغرافیایی و نقش آن‌ها در عملیات نظامی
۷۵	فصل چهارم
۷۶	مرزها و تأثیر آن‌ها بر عملیات نظامی
۸۹	فصل پنجم
۹۰	جغرافیای نظامی نوین ایران
۱۵۳	فصل ششم
۱۵۴	جغرافیای نظامی مناطق ساحل شمالی خلیج فارس
۱۷۹	فصل هفتم
۱۸۰	جغرافیای نظامی منطقه مرزی ایران و افغانستان از ملک سیاه کوه تا دهانه ذوالفقار
۱۹۷	فصل هشتم
۱۹۸	جنگ از دیدگاه ژئواستراتژیک در عصر تحولات فضایی
۲۰۵	منابع و مأخذ

به نام خداوند جان آفرین

جغرافیای نظامی نوین ایران

مقدمه

جهان به سرعت در حال دگرگونی است، چشم‌اندازی که از بیان آینده توسط مراکز مطالعات استراتژیک در دگراندیشان معاصر که شگفتی آفریده‌اند مطرح شده است. انسان را ابتدا به شگفتی وامی‌دارد و پس از اندکی تحمل و اندیشیدن باور دارد؛ که چنین سرنوشتی در آینده بشر نه تنها بعید نیست بلکه شکی در ایجاد این تحولات نباید کرد.

برای ورود به بحث باید به این نکته توجه داشت که چشم‌اندازی از جهان قرن بیست و یکم آن‌هم در رابطه با مفاهیمی از قبیل جنگ، سیاست، اقتصاد و زمان داشته باشیم. این مفاهیم مهم‌ترین محورهای جهان در حال تحول و دگرگونی است. زمانی در جهان حتی در کشورهای اروپایی دو مفهوم جنگ و ایدئولوژی حاکم بر زندگی اجتماعات بشری بود؛ اما امروزه این دو مفهوم به سرعت دچار تحول شدند و جای خود را به اقتصاد، بازار، همبستگی و یکی بودن داده‌اند؛ و سرعت این جهش به قدری است که نمی‌توانیم بگوییم حداقل در نیمه اول قرن بیست و یکم چه خواهد شد؛ زیرا تمام مراکز مطالعات استراتژیک هیچ‌یک قادر به برآورد نتوانسته‌اند از حداکثر تا ۲۰۲۵ فراتر گذارند و در همین کوتاه‌مدت نسبت به سال ۱۳۸۸ باز تحولات شگفت‌انگیزتر بوده است. زمینه برای چنین دگرگونی‌هایی، داشتن تفکراتی نظامی و جنگی، ما بدون اجرا، ولی آماده این طرز تفکر موضوع ساده‌ای نیست و لازم‌هاش این است که به تدریج تمام کشورهای جهان وارد حلقه دموکراسی با ویژگی‌های محیط جغرافیایی خود شوند. مثلاً کشورهای که در حلقه دموکراسی بازمانده‌اند به‌طور بالقوه تبدیل به نظام‌های دموکراتیک خواهند شد.

دستگاه‌های مدیریتی، نظام‌های پلیسی و حقوقی مجبور به تمکین در مقابل مجالس انتخابی و بدون حضور نظام‌های تک‌حزبی مجلسی با مقامات ایدئولوژیک خواهند بود.

جهان کنونی به دلیل نابسامانی‌های اقتصادی و اجتماعی همه و همه در سراسر دنیا دچار یک آشفتگی شده‌اند و میزان این آشفتگی خود را، باید با پدیده‌های اجتماعی و مخرب مانند ایدز، مواد مخدر، مهاجرت و جنایات جدید مطرح کنند.

اما در این رابطه یک اصل وجود دارد که ما می‌خواهیم حول آن محور حرکت کنیم؛ آن جغرافیا و مفهوم امروزی آن است. امروزه دیگر جغرافیا مفهوم سنتی خود را از دست داده و این واژه دیگر منحصر به خشکی‌ها و آب‌وهوا نیست بلکه فضا را هم در خود جای داده است. این مفهوم فضا، روزبه‌روز دارد مرزهای خود را می‌شکافد و پیش می‌رود و نمی‌دانیم تا کجا ادامه خواهد یافت؛ بنابراین جغرافیایی فضا روزبه‌روز انسان را با شگفتی‌های فراوانی مواجه می‌سازد، رسی نکته دیگری که در اینجا خود را مطرح می‌سازد، این است که فعلاً گستره خشکی و آب است که دیگر مسائل را تحت شعاع خود قرار می‌دهد؛ و بیشتر تحولات سیاسی، اقتصادی، نظامی، امنیتی و اجتماعی صحنه عملش کره خاکی است. درست است که بعد از تحولات شوروی سابق، رمنان جنگ‌های جهانی و منطقه‌ای و بین کشورها تا حد زیادی به دلایل زیاد کاهش پیدا کرده است، اما به مصداق جمله معروف «آماده به جنگ باش اگر طالب صلحی» (عزتی، اصول استراتژی، ۱۳۸۱) به دلیل سیاسی و اقتصادی تفکر جنگ‌طلبی شدیداً گسترش پیدا کرده ولی همان‌گونه که ذکر شد با مدل‌های گذشته به هیچ وجه مطرح نخواهد شد.

لازم به ذکر است اگر منابع و مأخذ کمتری در این اثر مشاهده می‌شود علتش آن است که حداکثر مطالب نوشته شد، حاصل کار میدانی بوده است.

نکته حائز اهمیت اینکه تاریخ جنگ بیانگر این است که جغرافیا خدمت در خدمت جنگ بوده است (ایولاکست) اما امروزه این محیط جغرافیایی است که تفکر جنگ نکردن و به اهداف جنگ رسیدن را توصیه می‌کند. (عزتی) انسان متفکر باید سعی کند با اتخاذ الگوهای سیاسی با دید استراتژیک به اهداف جنگ برسد.

اما با مباحثی که امروزه در مراکز مطالعات جنگ و مراکز مطالعات استراتژیک مطرح است، یک شخصی که شغل نظامی‌گری را انتخاب نموده است، باید حداقل با مبانی جغرافیای نظامی کشور خود و منطقه‌اش آشنا باشند؛ زیرا موقعیت‌های جغرافیایی خاص روزبه‌روز ارزش

و اهمیت و کارایی آن‌ها در صحنه‌های نظامی سیاسی و اقتصادی و اجتماعی بیشتر احساس می‌شود؛ اما ذکر یک نکته بسیار مهم و هم ضروری است و آن این است که اگر ما بدون نگاه استراتژیکی و اهداف استراتژیک کشورهای هم‌جوار خود بخواهیم فقط با نگرش به ارزش نظامی نقاط یا مناطقی از کشور به تدوین دکترین نظامی بپردازیم، راه به بیراهه رفته‌ایم. لذا دانستن جغرافیایی استراتژیک یک کشور و منطقه از الزامات جغرافیای نظامی نوین است امید است در تدوین این اثر ملی بتوانیم به این نکات در نوشتارهای خود توجه داشته باشیم.

مهرماه ۱۳۹۸ شمسی

دکتر عزت‌اله عزتی